

HERINNERINGEN UIT DE OPSTANDINGSKERK

Een stukje geschiedenis

Na de 2^e wereldoorlog moest in een verwoest Arnhem ook het herstel van kerkgebouwen en pastorieën worden opgepakt.

De gereformeerden hadden voor de zondagse erediensten onderdak gevonden in de Paasbergkerk en de Parkstraatkerk. Voor de oorlog waren er al plannen gemaakt voor een nieuw kerkgebouw op de hoek van de Julianalaan en de Karthuizerstraat. Op die plek is, toen het onhoudbaar werd om nog langer in het gymnastieklokaal van de Talmaschool te kerken, in 1949 een noodkerk van betonplaten neer gezet. In 1936 koopt de Gereformeerde Kerk een stuk grond waar de Laan van Angerenstein, de Julianalaan en de Karthuizerstraat samenkomen om er een kerk te bouwen. In 1947 is op deze plaats een witgeschilderd houten kerkgebouwtje gebouwd: de Julianakerk. Dit noodkerkje heeft dienst gedaan tot 1962, toen de Gereformeerden een nieuwe kerk, de Opstandingskerk, aan de Rosendaalseweg in gebruik namen.

In 1960 kwam er, na lange discussies, groen licht voor een nieuw gebouw. De plannen waren gesitueerd aan de Julianalaan. Er werd een ontwerpprijsvraag uitgeschreven onder het motto: “Hora est” (het is tijd), die werd gewonnen door architectenbureau Rotshuizen (een vijfhoekige kerk aan de Julianalaan). Maar eigenlijk was men niet zo gelukkig met deze plek en kerklid de heer Bonsma ontdekte dat het terrein waar de kerk nu staat oude rechten had als het om een kerkgebouw ging. Hij wist de gemeente Arnhem, die aanvankelijk een andere bestemming suggereerde, daarvan de overtuigen. Een ideale plek, midden in de wijk: “het klimmen en dalen was eerlijk verdeeld.

Het plan voor de bouw van een kerk aan de Julianalaan werd niet uitgevoerd en architectenbureau Rotshuizen kreeg daarom de opdracht voor de bouw van een kerk op de huidige locatie. (Rotshuizen was lid van de Gereformeerde Kerk Arnhem. Rotshuizen heeft meer kerken ontworpen, onder meer de Salvatorkerk uit 1954-55 en de Kandelaar uit 1975, beiden gereformeerd en in Arnhem).

OPSTANDINGSKERK

De naam “Opstandingskerk” is het resultaat van een prijsvraag onder de gemeenteleden. De haan in het glas-in-beton raam speelde daarbij een rol: de haan die Petrus wakker riep is in de oudchristelijke kerk een symbool van de opstanding.

In de beschrijving in het gemeente-archief wordt deze kerk als volgt getypeerd:

- Een gebouw in neo-expressionistische bouwstijl met een niervormige plattegrond;
- De bouwmassa is tamelijk gesloten. Een kosterswoning (nu kerkelijk bureau) is opgenomen in de bijgebouwen;
- Er is sprake van bescheiden doch verzorgde architectuur.

De bouwkosten bedroegen 700.000 gulden.

Omschrijving uit Monumentregister: Arnhem, Opstandingskerk

De Opstandingskerk is als nieuwe wijkgemeente een voorbeeld van de naoorlogse expansie. Het kerkgebouw is een uitdrukking van de naoorlogse verzuiling. In de Opstandingskerk wordt dit geïllustreerd door de vele nevenruimtes.

De Opstandingskerk is een belangrijk ontwerp binnen het oeuvre van de Arnhemse architect ir. Jan Rotshuizen (1917-2007).

De Opstandingskerk heeft een bijzondere vormgeving. De kerk vertoont neo-expressionistische trekken door zijn afgeronde hoeken (ook van de toren) en niervormige plattegrond. Daardoor is deze kerk een vrij unieke variant van een verdiepingskerk.

Het gebouw kent een contrast in de architectuur van de kerkzaal en die van de secundaire ruimtes. De kerkzaal is een besloten ruimte met weinig en hooggeplaatste ramen, waardoor de buitenwereld buitengesloten wordt en tegelijkertijd een sterke concentratie naar binnen ontstaat op het liturgisch centrum. De secundaire ruimtes daarentegen zijn open vormgegeven, met grote raampartijen.

In het kerkgebouw zijn kunstwerken aanwezig als het glas-in-beton en het wandkleed. De kerk illustreert de opkomst van het toepassen van kunst van religieuze aard in de protestantse kerkbouw, wat een breuk met het verleden betekende.

Het kerkgebouw is zeer beeldbepalend door de vrije en verhoogde ligging op een helling langs een drukke verbindingsweg. Ook door zijn omvang is het gebouw beeldbepalend. De klokkentoren werkt als een markeringsteken. De situering en opzet van het gebouw is afgestemd op het terrein en maakt gebruik van de reeds aanwezige niveauverschillen. De verhoogde ligging met een oprit maar het voorplein maakt een letterlijk “opgaan” naar kerk mogelijk. Dit laatste is vaker toegepast bij kerken uit deze periode.

De bouwmassa van de kerk is vrij gesloten. De massieve hoge muren met afgeronde hoeken geven de kerk een log, maar opvallend uiterlijk. De benedenverdieping heeft in de voorgevel een brede glaspui met metalen kozijnen en een dubbele deur. De onderverdieping is van de kerk gescheiden door een betonnen band. In de voorgevel van de kerkruimte is een betonnen paneel, waarin kleine raampjes van gekleurd glas zijn geplaatst. In de achtergevel zijn hoge rechthoekige vensters geplaatst.

De klokkentoren is gedeeltelijk in de rechterhoek van de voorgevel geplaatst. In doorsnede is de toren wigvormig met een afgeronde voor- en achterzijde. De ruimte voor de klokken is voorzien van rechthoekige openingen in de zijgevels van de toren. De kerkzaal is opgetrokken in gele, gemêleerde baksteen. De gevels van het bijgebouw zijn roder en voorzien van willekeurig gesitueerde, verdiepte kruisvormen in het metselwerk. Platte daken. Houten deuren. Grote vensterpartijen ter hoogte van de secundaire ruimtes en het bijgebouw.

In het kerkgebouw zijn de indeling en de oorspronkelijke interieurafwerkingen aanwezig, zoals de leistenen, betonnen en tegelvloeren, schoon metselwerkwanden en schrootjesplafonds. Ook resteren elementen als de kansel, het doopvont, het wandkleed, het orgel en kerkbanken. Leisteen vloer in de kerkzaal. Vloer van gewassen grindbetonplaten in de hal. Vloeren van kleine witte en grijze tegeltjes op diverse plekken. Wanden van schoon metselwerk. Plafond met zig-zagprofiel en afgewerkt met overdwars aangebrachte schrootjes in de kerkzaal. Schrootjesplafond in de hal.

KERKZAAL

De kerkzaal roept, bij wie dat zo wil zien, associaties met een rotskerk op:

- Besloten
- Geen rechthoekige vormen
- Een ruw bewerkte natuurstenen kansel
- Een ruw gemetselde achterwand (waar een akoestisch motief achter zit)

Achter het wandkleed waren oorspronkelijk luidsprekers gepland.

Het sterk naar binnen gekeerde interieur, met slechts hoog geplaatste ramen in de zijgevel, benadrukt het gevoel van gemeenschappelijk bij elkaar zijn en moest het gevoel van rust geven.

Glas in beton raam

Het glas was afkomstig uit België en ontworpen door Albert Diekerhoff (1917-1997), een beeldhouwer uit Arnhem met assistentie van mevrouw A. van Salland uit Arnhem (pseudoniem, 1915-2007). Het raam kostte 11.320,64 gulden. Het glas was erg duur. Diekerhoff had eigenlijk wel meer glas willen gebruiken om het kunstwerk wat duidelijker te maken, maar dat zat er (financieel) niet in. Dat speelt hem erg wist zijn dochter te vertellen. (Ab Diekerhoff was een bekende Arnhemse beeldhouwer. Met een aantal andere beeld- en steenhouwers werkte hij o.a. aan de restauratie van de Grote Kerk. Uit een lange lijst een paar van zijn werken: - het doopvont van de Eusebiuskerk, - het

beeld van de Hertog van Gelre op de Jansplaats en een muur met beeldhouwwerk bij het Christelijk Lyceum, nu Beekdal Lyceum).

De zittende figuur stelt Petrus voor en tegenover hem zien we, tegen een achtergrond van de opgaande zon, de haan als symbool van de dag van Christus' opstanding.

Het totale raam is liggend op de grond gegoten en bestaat eigenlijk uit drie segmenten, wat de duidelijkheid van de voorstelling enigszins geweld aandoet.

Ramen aan de noordzijde

Na de brand in 1969 is in de kerkzaal een grote pui met ramen en een nooduitgang geplaatst, evenals een brandtrap aan de buitenzijde.

WANDKLEED

“Ik ben de wijnstok en gij zijt de ranken. Wie in Mij blijft, gelijk Ik hem, die draagt veel vrucht”

Deze tekst moet Mevr. A. van Salland (pseudoniem 1915-2007) als motief gekozen hebben voor haar ontwerp. (Later heeft de architect nog eens verteld dat hij oorspronkelijk aan een verticaal kleed gedacht had). Over de wijnstok zegt de Bijbelse Encyclopedie dat het “een houtige klimplant is met takranken” en op het wandkleed mogen de ranken er zijn. Zo ook de tien druiventrossen, waarbij het aantal de volheid benadrukt, méér vruchten kun je je nauwelijks voorstellen.

Nadat ze het ontwerp op de muur had getekend heeft de ontwerpster drie maanden over de uitvoering van haar idee gedaan (Appliqué-techniek). De vele grote en kleinere lapjes stof kreeg ze, na oproep daartoe in het kerkblad, van de gemeenteleden. Winkeliers vulden de voorraad nog aan met stalen. TNO stond in zijn advies ook achter het aanbrengen van een groot wandkleed: “een welkome bijdrage aan het verbeteren van de akoestiek”.

In 1968 is het kleed door de brand in de benedenverdieping bijna door rook verwoest. De draden van de luidsprekers die zich achter het doek bevonden waren zelfs gesmolten. Frederika Dieckerhoff, dochter van de beeldhouwer, heeft het doek weer helemaal hersteld en schoongemaakt.

In 1997 hebben enkele dames van de VPV (Protestantse vrouwen vereniging) nog eens diverse verteerde en losgeraakte verbindingen hersteld.

De originele “kansel- en tafelkleden”, zoals ze toen genoemd werden zijn eveneens van de hand van Mevr. Van Salland. Het honorarium voor het ontwerp én het vervaardigen van wandkleed en de liturgische kleden bedroeg 1750,- gulden.

De negentiger jaren zijn nieuwe antependia gekocht.

KANSEL

De kansel is van ruw bewerkte natuursteen.

De architect Rotshuizen licht zijn ontwerp als volgt toe: "Ik heb de preekstoel met opzet klein gehouden want het is slechts een hulpmiddel voor de verstaanbaarheid". De schenker van de kansel wilde anoniem blijven. Uitvoering: steenhouwerij Meijer uit Oosterbeek.

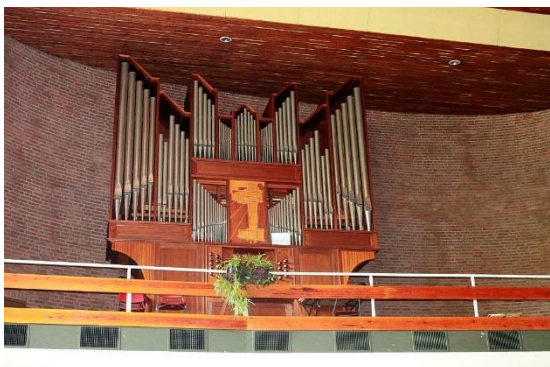
DOOPVONT

Het doopvont is eveneens uitgevoerd in ruw bewerkte natuursteen.

Het doopvont is in overleg met de architect ontworpen door 2 jonge gemeenteleden: K.W. Ganzevoort en M. Bakker. Uitvoering: steenhouwerij Meijer.

ORGEL

In 1965 bouwde de firma Van den Berg & Wendt, Nijmegen/Zwolle een nieuw mechanisch sleepladen-orgel voor de Opstandingskerk in Arnhem in een mahoniehouten kast.

Bouwtijd: 28 juni – 11 oktober 1965

Kosten: 60.768,33 gulden

Omvang: breed 4.4 m, hoog 5.5 m en diep 1 m.

Dispositie:

Hoofdwerk: Prestant 8', Roerfluit 8', Octaaf 4', Woudfluit 2', Mixtuur IV-VI sterk (2'), Trompet 8'.

Bovenwerk: Bourdon 8', Prestant 4', Koppelfluit 4', Octaaf 2', Nasard 1 1/3', Sesquialter II sterk, Scherp III sterk (1'), Dulciaan 8', Tremulant.

Pedaal: Subbas 16', Prestant 8', Quintadeen 4', Fagot 16'.

Koppelingen: Hoofdwerk – Bovenwerk, Pedaal – Hoofdwerk, Pedaal – Bovenwerk.

Direct na de oplevering bleek echter de temperatuur op het orgelbalkon te hoog te zijn (temperatuur en vochtigheid zijn voor een orgel van groot belang). Een aangepast stookgedrag bleek gelukkig direct goede resultaten op te leveren.

In 1969 liep het orgel schade op door de brand en moest helemaal schoongemaakt worden.

KLOKKEN

Voor de aankoop van de klokken werd een actie gehouden (breiwerken van dames, inzamelen oud papier, maar ook buitenlandsgeld en spaarkaarten met Persil spaaremmertjes waren welkom) die 6869,05 gulden opbracht, waarmee de kosten voor ongeveer 90% gedekt waren.

Geadviseerd door beiaardier Wijnands uit Wageningen heeft de klokkencommissie, bestaande uit mevr. Van den Broek en de heer Broekhuizen, de opdracht aan de Nederlandse Klokkengieterij B.Eysbouts N.V. te Asten voorbereid. Een belangrijk criterium was het harmonieus samenklinken met de klokken van de Jozefkerk en Uitzicht. Dat van de 3 klokken er maar 2 zichtbaar zouden zijn lag nogal moeilijk. Maar uiteindelijk was het zover dat men in Asten kon gaan luisteren om de mooiste klanken uit te kiezen.

In de klokkenstoel zijn, elk voorzien van een luidas en een luidwiel de 3 klokken geplaatst, luidende in de richting van de openingen. Op 12 november 1962 werden ze geplaatst.

- Luidklok toon d, Ø 686 mm, gewicht 200 kg, opschrift: **Wij luiden tot eer**
- Luidklok toon e, Ø 611 mm, gewicht 140 kg, opschrift: **van God de Heer**
- Luidklok toon fis, Ø 545 mm, gewicht 100 kg, opschrift: **Anno 1962**

De klokken zijn gemaakt van klokkenbrons (koper/tin), de klepels van mangaanbrons, een legering die een mooie ronde toon garandeert en de klokken niet beschadigt. Alle 3 hebben ze als randversiering een "hondjesmotief" en in de letterrand staat: EJSBOUTS ME FECIT ASTEN.

Houdsnijwerkje

Een prachtig houtsnijwerkje op een bescheiden plekje (naast de deur naar het orgel). Het reliëf, 48x60x6 cm, verbeeldt het gesprek tussen Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de bron.

De maker van dit paneel, dat in 1985 werd aangekocht, was Pieter Stuivenberg (1922-1995). Hij woonde in Presikhaaf en snijden en hakken was zijn hobby. Voor de Bethaniëkerk maakte hij ooit een houtsnede van het laatste avondmaal (Dit hing in de Bethlehemkerk, nu in de Nieuwe Kerk). In de hal van de Korenmaat in Presikhaaf hangt een houtsnede van het gebouw.

Metalen kunstwerk in de hal

Vanaf 1982 hing dit kunstwerk in “De Waag” aan de Markt, waar toen het kerkelijk bureau van de Hervormde kerk was gevestigd. Toen het kerkelijk bureau werd samengevoegd met het kerkelijk bureau van de Gereformeerde kerk verhuisde het kunstwerk mee naar de Westerkerk aan de Oude Stationsstraat. Toen de Westerkerk werd gesloopt verhuisde het kerkelijk bureau naar de huidige locatie en kreeg het kunstwerk een plaatje in de hal van de Opstandingkerk.

De titel van het metaalplastiek luidt: “COMPOSITIE” en is gemaakt door Joop Janssen (1914-1992). Zijn vrouw en zijn dochter Marianne en haar man Ad Gerritsen vertelden over hem: Joop Janssen studeerde aan de academie Kunstoefening in Arnhem, na een briljant eindexamen, af als glazenier en emailleur. Voor veel Arnhemse gebouwen maakte hij, als stadsglazenier, glas-in-lood ramen: o.a. voor diverse scholen, het Duivelshuis, Regina Pacis en de Eusebiuskerk (waarvan van de ramen, voor zover ze niet geplaatst zijn, nog opgeslagen staan bij glazenier Beckers).

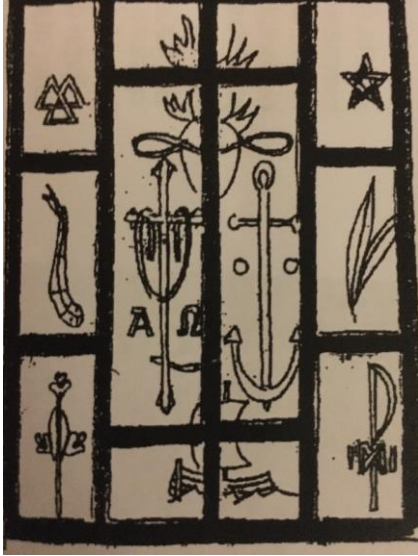
In de metalen “Compositie” heeft Joop Janssen, volgens zijn vrouw en kinderen, zijn eigen levensloop uitgebeeld:

- **Wortels, bomen en takken:** voor een geworteld leven en een harmonieus groeiproces;
- **De sluipende panter:** voor energie en voor kwaad;
- **De poorten:** voor bescherming;
- **Moeder en kind:** voor de moederliefde die hij in zijn jeugd heeft gemist, maar later in zijn gezin teruggevonden heeft;
- **De hangende persoon:** voor lijden en dood;
- **Twee figuren die iemand naar de zon tillen:** voor opgetild worden uit eigen ellende naar het licht.....de zon.

Diverse compositorische elementen voegen het geheel samen. De linker helft van het kunstwerk is opgepoetst en duidelijk lichter: zo had hij zijn leven graag gezien!

Het metalen plastiek heeft in de Nieuwe Kerk een plaatsje gekregen aan muur aan de noordzijde

Glas-in-lood raam uit de “Pniëlkerk”

Schets van het oorspronkelijke raam in de Pniëlkerk.

Het gebrandschilderde raam uit de Pniëlkerk is, nadat deze in maart 2000 werd gesloten, overgebracht naar de Opstandingskerk. Het oorspronkelijke raam is uit elkaar gehaald en in de kerkzaal herplaatst. Zes delen zijn voor de vensters in de noordwestgevel geplaatst; de rest tegen de zuidwestgevel (onthuld op 5 oktober).

Het raam is een ontwerp van de Oosterbeekse kunstenaar Johan Mekkink (1904-1991), hij was een zoon van een Velpse meubelfabrikant, was jarenlang conservator en directeur van het Arnhemse Museum voor Moderne Kunsten. Het raam werd in 1961 in de zuidoost gevel van de Pniëlkerk geplaatst.

Symbolen:

Driehoeken: Drie-eenheid (drie verstrengelde driehoeken)

Ster: -Christus als blinkende morgenster; ook – gezegend licht; -zegel van Salomo;
- Pentagram (5 boeken van Mozes); doorlopende lijnen

Kruis en Alfa en Omega teken: Geloof; A en Ω versterken het kruis

Brandend hart: vurige liefde als gave van de geest

Anker: hoop is het veiligste en vaste anker (Hebr. 6:19)

Vis: Vis= ICHTUS (Iesous=Jezus; CHirtos= Christus; THeau=zoon van; Uios=God;
Soter=Verlosser)

Schip: Het der kerk en van de oecumene

Palm: - de rechtvaardigen (Ps. 92:13); - de martelaren; - de wederopstanding

Witte Lelie: -Puurheid;-reinheid-liefde;-vroomheid; -Gods zorgen voor de schepping
(let op "de lelie des velds", math. 6:28)

CHRISTUS MONOGRAM: -Chi-Rhomonogram; - de eerste 2 Griekse letters X en P van
het woord Christus op elkaar gelegd.

Rijksmonument

In 2013 genomineerd als Rijksmonument en inschreven in het register op 31 juli 2015. Monument nr.: 532198.

Cultuurhistorische waarden:

Het kerkgebouw is een uitdrukking van de ontwikkelingen op religieus gebied, met name die in de gereformeerde kerk. De Opstandingskerk is als nieuwe wijkgemeente een voorbeeld van de naoorlogse expansie. Het kerkgebouw is een uitdrukking van de naoorlogse verzuiling. In de Opstandingskerk wordt dit geïllustreerd door de vele nevenruimtes.

Als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en):

De Opstandingskerk is een voorbeeld van het in de jaren 1950-1960 vaak toegepaste type van de zaalkerk. Kenmerkend voor de naoorlogse kerkenbouw is de klokkentoren van bescheiden formaat.

Architectuur-en kunsthistorische waarden: (bijzonder) belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek:

Het kerkgebouw is een voorbeeld van het naoorlogse neo-expressionisme, te herkennen in de eivormige plattegrond, de plastische, gebogen gevels van de kerkzaal en de afgeronde vorm van de toren.

Absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht.

De kerk is één van de eerste gereformeerde kerken (waar het woord altijd belangrijker was dan het beeld) waar monumentale kunst een belangrijke rol speelde in het ontwerp. Dat geldt bijvoorbeeld voor het glas-in-betonraam aan de zuidgevel van de kerk, maar vooral voor het grote wandkleed achter het liturgisch centrum dat in het ontwerp van de kerkruimte al ingepland was.

Zonnepanelen

In 2016 werd vooral ingezet op “ZonOp” (zonnepanelenproject). Er ligt nu een grote “sun farm” (>22.000kWh per jaar) op het dak van het kerkgebouw bestaande uit 103 zonnepanelen. De leden van gemeente droegen bij aan een fondsenwervingsactiviteiten en/of door zelf (een stukje van) een zonnepaneel via de wijkkas te doneren.

FAIRTRADE

De Opstandingskerk is erkend als Fair Trade kerk.

Binnen de wijkgemeente wordt veel werk gemaakt van bewustwording van de consequenties van ons handelen. Aantasting van de heiligheid van de schepping moet worden herkend en bestreden.

Eenmaal per maand is na de kerkdienst de Wereldwinkel geopend.

In de keuken worden zoveel mogelijk Fair Trade spullen gebruikt.

GROENE KERK

WAT IS EEN GROENE KERK

Samen invulling aan de Bijbelse opdracht van goed en recht doen omwille van de naaste en de God die alles schiep.

Een kerk mag zich groen noemen als zij actief aan de slag wil gaan met duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en het vergroenen van de eigen gemeenschap. Van een groene kerk wordt verwacht dat zij met haar leden ieder jaar één duurzame stap zet.

Bronnen:

Boekje: DE LOGEVALLLEN VAN DE OPSTANDINGSKERK, 2e druk door Wim van der Zouwen en Jan Overbeek.

Foto's: <http://kerkblog.hanry.nl/>